ISSN 2320 - 4494
RNI No. MAHAUL03008/13/1/2012-TC

POWER OF KNOWLEDGE

An International Multilingual Quarterly Refereed Research Journal

Volume : I Special Issue April - 2017

ARTS | COMMERCE | SCIENCE | AGRICULTURE | EDUCATION | MANAGEMENT | MEDICAL | ENGINEERING & IT | LAW | SOCIAL SCIENCES | PHYSICAL EDUCATION | JOURNALISM | PHARMACY

Editor
Sarkate Sadashiv Haribhau
Email : powerofknowledge3@gmail.com, shsarkate@gmail.com

PRINCIPAL
Kai Bhagubai Pingle Arts &
Commerce Night College
Chakan, Tal.Khed, Dist.Pune - 410 501

२६	काया मातीत मातीत मधील कवितांचे स्वरूप	प्रा. डॉ. रविकांत शिंदे	९८
२७	भारतीय समाज आणि स्त्री प्रश्न	प्रा. डॉ. राजेंद्र रामकृष्ण सांगळे	१०२
२८	सदानंद देशमुख यांच्या कांदबरीतील पुरुषांचे चित्रण	प्रा. डॉ. गायकवाड बबन	१०७
२९	मराठी कवितेतील जागतिकीकरण	प्रा. डॉ. शंकर वाघमारे	११०
३०	खेळाचे मानसशास्त्र	प्राचार्य डॉ. विश्वास कदम	११४
३१	मौद्रिक धोरण आणि भाववाढ नियंत्रण	डॉ. ढास डी.के.	११७
३२	संघाकर ते जीएसटी कररचनेतील बदलाचा भारतीय अर्थव्यवस्थेवरील परिणाम	प्रा. डॉ. प्रशांत एन. देशमुख	१२१
३३	वस्तु व सेवा कर आढावा	प्रा. डॉ. भगवान सांगळे	१२७
३४	प्रा.मे.पुं.रेगे यांचे तात्विक चिंतन	डॉ. संजय ह. पाटील	१३१
३५	राजर्षी शाहू महाराजांचे प्रशासन	डॉ. सटाले सिध्देश्वर नामदेव	१३८
३६	महात्मा गांधी यांचे अहिंसासंबंधी विचार	श्री. समाधान विठ्ठल लोंढे	१४१
३७	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या आर्थिक विचारांचा अभ्यास	श्री. बिरंगळ भरत गोरखनाथ	१४४
३८	स्वतंत्र विदर्भाबाबत राजकीय पक्षांच्या भूमिका	माधव चोले	१४८
३९	माडीया गोंड आदिवासींचे लोक-नृत्यगीत आणि समाजशास्त्रीय दृष्टीकोन	प्रा. डॉ. सुरेश वि. धनवडे	१५१
४०	महाराष्ट्रातील विज निर्मितीचे स्त्रोत, प्रगती, वापर, समस्यचे आर्थिक अध्ययन : २००७-०८ ते २०१२-१३	DR. S. G. Vaidya	१५६
४१	The Study of Institutional Finance in Maharashtra	Prof. V.S. Kshirsagar	१६२
४२	Water Quality Assessment for Physico-Chemical Analysis in Ahmednagar City	Dr. Mrs. S. R. Deshmukh	१६५
४३	महाराष्ट्रातील आदिवासी लोककला	प्रा. डॉ. एम. बी. धोंडगे	१६८
४४	डाळींब बागेचे व्यवस्थापन	प्रा. श्रीमती टेकाडे मंगल शांतीनाथ, कॅप्टन डॉ एम.जी.राजपंग	१७०
४५	राजज्ञा का पालन करने के लिए समर्पित शरीर गांधारी	डॉ. पुष्पा गोविंदराव गायकवाड,	१७६
४६	मराठी भाषा अभ्यासातून मिळणाऱ्या नव्या संधी	डॉ. जयदेवी पवार	१८०
४७	बीड जिल्ह्यातील शेतकऱ्यांच्या आत्महत्येचे समाजशास्त्रीय अध्ययन - विशेष संदर्भाने गेवराई तालुका	प्रा. डॉ. तंगलवाड दत्ता माधवराव	१८३
४८	मराठी साहित्य आणि मराठी चित्रपट - संबंध	प्रा. रमेश बा. रिंगणे	१८८
४९	लोकसंख्या नियंत्रणात कुटूंब कल्याण कार्यक्रमाचा चिकित्सक अभ्यास	डॉ. भगवान डोंगरे	१९०
५०	केंद्रिय अंदाजपत्रकातील महिलांसाठी तरतुदी	प्रा. महाजन संजय बाबूराव	१९४
५१	Child Malnutrition: A Horrible Problem in India	Mr. Manal Bhagwan Suresh	२०४
५२	भारत मे जनसंख्या नियंत्रण का प्रयास	प्रा. विद्या जगन्नाथराव भिल्लारे	२०९
५३	व्यंकटेश माडगूळकर यांच्या 'माणदेशी माणसे' मधील शोषिकता	प्रा. डॉ. बाळासाहेब एस. चव्हाण	२११
५४	शेतकऱ्यांच्या समस्या निर्मुलनात शासनाची भूमिका	डॉ. शंकर लेखन	२१५
५५	Antibacterial activities of marine polychaetes Lumbrineris hetropoda	Vaidya V. V.	२१९
५६	Parent - Child Relationships in the novles of Toni Morrison	Aniket Bhuyar	२२४

PRINCIPAL
Kai Bhagubai Pingle Arts & Commerce Night College
Chakan, Tal.Khed,Dist.Pune - 410 50

Power of Knowledge   Volume : I   Special Issue, April.2017   ISSN 2320- 4494

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या आर्थिक विचारांचा अभ्यास

श्री. बिरंगळ भरत गोरखनाथ
सहाय्यक प्राध्यापक,
श्री. शिवाजी महाविद्यालय, बार्शी

सन २०१५ - १६ ला डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांची १२५ वी रौप्य महोत्सवी जयंती साजरी करण्यात आली. या दृष्टिकोनातून त्यांचे आर्थिक विचार व सध्याच्या परिस्थितीतील आर्थिक विचार यांचा अभ्यास होणे गरजेचे आहे. कारण सध्या भारताबरोबरच जगाची राजकीय व आर्थिक स्थिती जलद गतीने बदलत आहे त्यामुळे जगाच्या हिताबरोबरच भारत देशाच्या हिताच्या दृष्टिने डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या आर्थिक विचारांचा अभ्यास होणे गरजेचे आहे.

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे लहानपण हे दारिद्यात गेले असल्यामुळे त्यांना समाजातील आर्थिक विषमता माहिती होती त्यामुळे ती नष्ट व्हावी आणि शांततामय व सनदशीर मार्गाने गरीब व श्रीमंत दरी नष्ट व्हावी असे त्यांचे मत होते. देशाच्या सामाजिक , आर्थिक, राजकीय, कायदा, शैक्षणिक, जल, कृषी, स्त्री उध्दार, कामगार, शेतकरी, औद्योगीकरण इत्यादी क्षेत्रात डॉ. बाबसाहेब आंबेडकरांचे योगदान अतुलनिय आहे. ब्रिटीश पार्लमेंटमधील सेक्रेटरी ऑफ स्टेट (भारत मंत्री) यांच्यामार्फत ब्रिटीश लोक कसा कारभार करत होते आणि त्यामुळे चाललेली उधळपट्टी आणि बेजबाबदारपण भारतीय जनतेस कसा पिळून काढत होता यावर बाबासाहेबांनी प्रकाश टाकलेला आहे. त्याचबरोबर भारतात अंदाजपत्रक प्रथम कधी आले, प्रांतिक अर्थव्यवस्था केव्हापासून सरु झाली. अर्थव्यवस्थेचा विस्तार कसा झाला याचे अभ्यासपूर्ण विवेचन त्यांनी केले होते. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी १९१५ ला प्राचीन भारतीय व्यापार हा प्रबंध सादर करून कोलंबिया विद्यापीठापातून अर्थशास्त्रात एम.ए. ची पदवी संपादन केली व त्याच विद्यापीठातून १९१७ ला त्यांनी अर्थशास्त्रातील डॉक्टरेट पदवी देखील संपादित केली. त्यानंतर १९२२ साली लंडन विद्यापीठातील दि प्रोब्लेम ऑफ रूपी हा प्रबंध सादर करून डी. एससी ही पदवी संपादित केली. त्यांची १९२६ च्या हिल्टन यंग कमिशन पुढे दिलेली साक्ष त्यांची अर्थशास्त्रीय दूरदृष्टी स्पष्ट करणारी आहे. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे अर्थकारण हे केवळ माणसाच्या आर्थिक परिस्थीतीचे किंवा उन्नतीचे सर्वसामान्य विवेचन नाही तर ते माणसांच्या माणुसकीचे आणि माणुस जिथे जन्मतो, जिथे जगतो त्या सर्वांशी निगडीत आहे. त्यामुळेच त्यांच्या कार्याचा गोरव करण्याच्या उद्देशाने पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांनी कॅशलेस आणि लेसकॅश व्यवहारांना प्रोत्साहन देण्यासाठी भीम या त्यांच्या नावाच्या डिजिटल पेमेंटस् ॲपचे उद्‌घाटन केलेले आहे यावरूनच आज देखील त्यांच्या विचारांचा वारसा चालू ठेवण्याचा प्रयत्न होत असलेला दिसून येतो.

शोध निबंधाचा उद्देश :-

१) डॉ. बाबासाहेबांच्या आंबेडकरांच्या आर्थिक विचारांचा अभ्यास करणे.

२) डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या आर्थिक दूरदृष्टिचा अभ्यास करणे.

संधोधन पध्दती :- प्रस्तुत शोधनिबंधाच्या लेखनाकरिता ऐतिहासिक व तुलनात्मक पध्दतीचा वापर करण्यात आलेला आहे या शोध निबंधामध्ये दुय्यम साधनांचा अवलंब करून माहितीचे संकलन करण्यात आलेले आहे. यामध्ये वृत्तपत्रातील लेख व वेबसाईट (संकेतस्थळांचा), संदर्भग्रंथ इत्यादीचा आधार घेण्यात आलेला आहे.

PRINCIPAL
Kai Bhagubai Pingle Arts &
Commerce Night College
Chakan,Tal.Khed,Dist.Pune - 410 501

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी मांडलेले काही आर्थिक विचार पुढीलप्रमाणे असलेले दिसुन येतात.

१) करविषयक विचार :- करासंबंधी डॉ. आंबेडकरांचा असा दृष्टिकोन होता की लोककल्याण अधिक साधण्यासाठी प्रत्येक सरकारने राष्ट्रीय उभारणीच्या योजना आखाव्यात आणि या योजना जेव्हा सरकारकडे मुबलक प्रमाणात पैसा उपलब्ध असेल तेव्हाच आखल्या जाव्यात आणि या योजनांसाठी लागणारा पैसा लोकांवर लादलेल्या करांच्या माध्यमातून उभा करावा कारण यांच्या माध्यमातून राष्ट्राचा विकास होत असतो आणि हे त्या राष्ट्राच्या दृष्टिने फायद्याचे असते. डॉ. आंबेडकरांना त्या कालावधीमधील कर आकारणी पध्दत मान्य नव्हती कारण त्या कर आकारणीचा बोजा अधिक प्रमाणात समाजातील गरीब लोकसंख्येवर पडत होता. त्यामुळे हा बोजा कमी करून ती करआकारणी अधिक न्यायी व लवचिक करण्यासाठी वेगवेगळ्या स्वरूपाचे कायदे करून ते आमलात आणावेत असे आंबेडकरांचे मत होते.

२) चलनविषयक विचार :- डॉ. आंबेडकरांनी १९२२ साली लंडन विद्यापीठातील स्कूल ऑफ इकॉनॉमिक्समध्ये डी. एस्सी पदवी साठी द प्रॉब्लेम ऑफ रूपी हा प्रबंध प्रसिध्द केला होता व नंतर याच प्रबंधाचे पुर्नप्रकाशन हिस्ट्री ऑफ इंडियन करन्सी अँण्ड बँकिग या नावाने केले होते. यामध्ये त्यांनी भारताला कोणती चलन पध्दती योग्य आहे या संदर्भात विचार मांडले आहेत.

भारतामध्ये १९५७ च्या अगोदर सुवर्ण परिमाण आणि रूपया ही दोन्ही परिमाणे वापरली जात होती त्याच बरोबर भारतातील वेगवेगळया प्रांतामध्ये भिन्न वजनाची सोन्या-चांदीची नाणी वापरली जात होती. भारतामध्ये ब्रिटीशांनी रूपया हे चलन काढून तेच कायदेशीर विनिमयाचे माध्यम असल्याचे जाहीर केले परंतु त्या काळात अस्तित्वात असलेली वस्तुविनिमय पध्दत रूपयाच्या कायदेशीर बाबीमुळे लोप पावली त्यामुळे पैशाची मागणी मोठ्या प्रमाणात वाढली व मागणी पुरवठ्यातील असमतोलामुळे भारतीय अर्थव्यवस्थेमध्ये नविन प्रश्न उद्‌भवले गेले.

काही अर्थतज्ञांच्या मते सुवर्ण विनिमय परिमाण लवचिक असल्याने व या व्यवस्थेत चलननिर्मिती ही देशातील सोन्याच्या साठ्यावर अवलंबून नसल्याने ही पध्दती भारतासाठी योग्य नाही असे मत होते परंतु डॉ. आंबेडकरांनी भारतासाठी सुवर्ण परिमाण पध्दती हीच योग्य असल्याचे सांगितले. कारण सुवर्ण परिमाण पध्दतीमुळे भारतातील किंमती कशा स्थिर होतात हे सिध्द करून दिले त्यामुळेच देशांतर्गत किंमती स्थिर ठेवण्याच्या दृष्टिने भारतात सुवर्ण परिमाण पध्दती योग्य असल्याचे त्यांनी सांगितले.

३) उद्योगासंबंधी विचार :- औद्योगीकरणामुळे देशाचा सर्वांगीण विकास होतो त्यामुळे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी आधुनिक औद्योगीकरणाचा पुरस्कार केला पण याच्यामधुन आर्थिक विषमता न वाढता संपत्तीचे एका विशिष्ट गटाकडे केंद्रीकरण व त्याची मक्तेदारी यामध्ये वाढ न होता औद्योगीकरणाच्या माध्यमातून देशातील तळागाळातील लोकांना त्याचा समान फायदा व्हावा या दृष्टिकोनातून त्यांनी औद्योगीककरणाचा पुरस्कार केला आहे. मुलभुत स्वरूपाचे उद्योग सरकारने सुरू करावेत त्याचबरोबर असे उद्योग चालविण्यासाठी महामंडळे स्थापन करावीत व विमा उद्योगाचे राष्ट्रीयकरण व्हावे असे त्यांना वाटत होते.

४) शेतीशी संबंधीत विचार :- डॉ. बाबासाहेबांचे शेतीबाबतचे विचार आजही राज्यकर्ते आणि नियोजनकार यांना मार्गदर्शन करणारे आहेत. शेती ही केवळ उर्पाजवेकेचे साधन नसुन तो राष्ट्रीय उत्पन्नाचा स्त्रोत आहे व त्याच्या माध्यमातूनच

PRINCIPAL
Kai Bhagubai Pingle Arts &
Commerce Night College
Chakan,Tal.Khed,Dist.Pune - 410 501

लोकांना रोजगार मिळून त्यांचा आर्थिक विकास होऊ शकतो त्यामुळे शेती क्षेत्राकडे उद्योग म्हणुन पाहण्याबाबत ते आग्रही होते. शेतातील खोती पध्दती व सावकारी पध्दती बद्दल त्यांनी कडक भूमिका घेतली होती त्यामुळेच त्यांनी १९३७ मध्ये मुंबई विधीमंडळात खोती पध्दती रद्द करण्या संबंधीचे विधेयक मांडले होते डॉ. आंबेडकरांच्या मते लहान आणि विखुरलेल्या आकाराच्या जमिनी ही आपली मुख्य समस्या आहे. त्यामुळे जमिनीची उत्पादकता वाढविण्यासाठी केवळ जमिनीचे एकत्रीकरण करणे पुरेसे नाही. त्यामुळे यावर मात करण्यासाठी रशियाच्या धर्तीवर सामुदायीक शेतीची पध्दती स्विकारली पाहिजी कारण आंबेडकरांच्या मते सामुहिक शेती पध्दतीमध्ये सामाजिक अन्याय व शोषण होत नाही. डॉ. आंबेडकरांनी जलसंवर्धनाच्या दृष्टिने विचार करून ब्रिटीश सरकारला नदीच्या खो-यातील पाण्याच्या नियोजनाची योजना सादर केली या योजनांचा वापर करूनच नंतरच्या काळात भारतात दामोदर, कृष्णा, गोदावरी, तापी, नमृदा खो-यांची निर्मिती केलेली आहे. त्याच बरोबर शेतीचे राष्ट्रीयकरण करून पीकपध्दती , पाणी पध्दती, उपलब्धता, बांधबंदिस्ती, उत्पादकता वाढ, साठवण व्यवस्था, शेतमालाची विक्री, शेतमालाचे भाव यांच्या संदर्भात विशिष्ट कायदा करून त्याच्या माध्युमातून शेतक-यांचा आर्थिक विकास घडवून येण्यासाठी विशिष्ट कायदा करण्यात यावा ही संकल्पना सर्वप्रथम डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी वापरलेली आहे.

५) संपत्तीच्या संदर्भातील विचार :- डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर संपत्तीच्या संदर्भात म्हणतात की, राष्ट्रातील संपत्तीचा उपयोग दारिद्री आणि गरीब जनतेस जखडून ठेवण्यासाठी केला जाऊ नये त्याचबरोबर दरिद्री व गरीब जनतेचे शोषण करून संपत्ती वाढविण्याचा प्रयत्न झालाच तर तो मार्ग अनुकूल होणार नाही. पण जर सर्वांनी समान रीतीने आर्थिक स्वातंत्र्य उपभोगता आले तर त्याच्या माध्यमातून सर्वांचाच विकास होईल. कारण संपत्ती विशिष्ट गटाकडे न राहता ती ग्रामीण भागात देखील सर्वांपर्यंत गेली तर त्यामुळे लोकांच्या मानसिकतेत बदल होईल व ते समान परिवर्तनासाठी पोषक ठरतील कारण आर्थिक विषमता ही जातीय व्यवस्थेला पुरक व पोषक ठरत असते त्यामुळे विषमता कमी झाली तर भेदभावाची दरी कमी होईल असे त्यांना वाटत होते.

६) श्रम व श्रमिकांविषयीचे विचार :- हिंदु समाज व्यवस्था हि चार्तुवर्ण्यवरती आधारलेली असून त्याच्या नुसारच श्रमाची विभागणी केलेली आहे. अशा युक्तीवादावर डॉ. आंबेडकरांनी टिका केलेली आहे ते म्हणतात की श्रम विभागणी ही श्रम विभागणी नसुन ती श्रमिकांची विभागणी आहे व ती अमानवी स्वरूपाची आहे. आणि अशी विभागणी जगात कोठेच अस्तित्वात नुसन ती फक्त भारतातच आहे त्यामुळेच भारताचा आर्थिक विकास व प्रगती खुंटलेली आहे. डॉ. आंबेडकर शेत मजूरांच्या बाबत विचार व्यक्त करताना म्हणतात की औद्योगीक कामगारांना मिळणारे फायदे, भरपाई, आरोग्य विमा यासारख्या योजना शेत मजुरांना देखील मिळायला पाहिजेत. असे झाले तरच ग्रामीण भागातील लाखो शेतमजूरांची स्थिती सुधारेल. त्याचबरोबर मार्क्सवादाच्या तत्वज्ञानातील अटळ वर्गसंघर्ष आणि श्रमिकांची वर्गीय हुकुमशाही त्यांना मान्य नव्हती तर मार्क्सवादातील श्रमिकांच्या आर्थिक शोषणाची कल्पना मात्र त्यांना मान्य होती.

७) सरकारनी करावयाच्या कार्याविषयीचे आर्थिक विचार :- डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या मते राज्याने सकारात्मक व प्रभावी भुमिका घेणे भारतासारख्या देशाच्या दृष्टिने त्यांना योग्य वाटत असे कारण भारतातील व्यक्तींची संख्या व त्याचे सामर्थ्य लक्षात घेवून देशाचा विकास होण्याकरिता औद्योगीकरण आणि आधुनिकरण शेतक-यांसाठी बि-बियाणे, अनुदाने,

PRINCIPAL
Kai Bhagubai Pingle Arts &
Commerce Night College
Chakan,Tal.Khed,Dist.Pune - 410 501

खते यांचा पुरवठा व योग्य असे किंमत धोरण सरकारने राबवायला पाहिजे त्याच बरोबर कामगारांसाठी व इतर क्षेत्रासाठी विविध योजना सरकारनी राबवायला पाहिजेत असे डॉ. आंबेडकरांना वाटत.

निष्कर्ष :- डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे अर्थशास्त्राच्या क्षेत्रात अतिशय महत्वपूर्ण योगदान आहे. भारतातील शेतीची समस्या सोडविण्यासाठी डॉ. आंबेडकरांनी सामुदायिक शेती आणि राज्यसमाजवादाचा पुरस्कार केलेला आहे त्याच बरोबर निसर्गाच्या लहरीपणावर मात करण्यासाठी नदी जोड प्रकल्प राबवून शेतीला बारामाही पाणी उपलब्ध करून देण्याचा विचार मांडला होता त्याची आज अतिशय गरज असल्याचे आपल्याला जाणवते जर डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या शेती विषयक सुचनांची अंमलबजावणी केली तर भारतातील ग्रामीण भागाचे परिवर्तन नक्कीच घडेल असे जाणवते त्याचबरोबर भारतामध्ये सुवर्ण परिमाण पध्दती आवश्यक असावी असे डॉ. आंबेडकरांचे विचार आज देखील खूप उपयोगी पडतात. त्याचबरोबर सरकारनी लोकांचा आर्थिक विकास घडवून आणण्यासाठी पुढाकार घ्यावा व त्यांच्या पुढाकाराने देशातील आर्थिक विषमता कमी करावी हा विचार देखील आजही उपयुक्त ठरत असलेला दिसून येतो. त्याचबरोबर शेतमजूरांची स्थिती सुधारण्याच्या दृष्टीकोनातून त्यांनी मांडलेले विचार म्हणजेच शेतमजूरांना देखील औद्योगीक मजूरांसारख्या सोई-सुविधा द्याव्यात हा दृष्टिकोन आजच्या शेतमजूरांच्या हालाखीच्या स्थितीमध्ये खूप उपयुक्त असलेला जाणवतो. वरील सर्व आर्थिक विचारांमुळेच भारतातील अर्थतज्ञ कोण ? या प्रश्नाचे उत्तर अमर्त्य सेन नसुन सर्वश्रेष्ठ अर्थतज्ञ डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर हेच होते असे डॉ. नरेंद्र जाधव त्यामुळेच म्हणतात. पुढाकार घ्यावा व त्यांच्या पुढाकाराने देशातील आर्थिक विषमता कमी करावी हा विचार देखील आजही उपयुक्त ठरत असलेला दिसून येतो. त्याचबरोबर शेतमजूरांची स्थिती सुधारण्याच्या दृष्टीकोनातून त्यांनी मांडलेले विचार म्हणजेच शेतमजूरांना देखील औद्योगीक मजूरांसारख्या सोई-सुविधा द्याव्यात हा दृष्टिकोन आजच्या शेतमजूरांच्या हालाखीच्या स्थितीमध्ये खूप उपयुक्त असलेला जाणवतो. वरील सर्व आर्थिक विचारांमुळेच भारतातील अर्थतज्ञ कोण ? या प्रश्नाचे उत्तर अमर्त्य सेन नसुन सर्वश्रेष्ठ अर्थतज्ञ डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर हेच होते असे डॉ. नरेंद्र जाधव त्यामुळेच म्हणतात.

संदर्भसूची :-

१) प्रा. डॉ. जे.एफ. पाटील :- आर्थिक विचारांचा इतिहास.
२) प्रा. ए.आर. रायय्पेलकर :- आर्थिक विचारांचा इतिहास.
३) डॉ. डि. आर. जाधव :- डॉ. आंबेडकर के आर्थिक विचार.
४) आर.एम. गोखले :- अर्थशास्त्रीय विचारांचा इतिहास.
५) डॉ. भालचंद्र मुंगेकर :- डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर आर्थिक विचार.

❑ ❑ ❑

PRINCIPAL
Kai Bhagubai Pingle Arts &
Commerce Night College
Chakan,Tal.Khed,Dist.Pune - 410 501

A.B.M.S.Parishad's
Shri Shahu Mandir Mahavidyalaya,Parvati Pune 411009
(Maharashtra, India).
(NAAC Re-accrediated 'A' Grade) (CGPA - 3.10)

An International Refereed Registered Research Journal

Impact Factor : : SJIF	ISSN - 2320 - 5881 (Print)	Volume - VIII September, 2017

Rajarshi

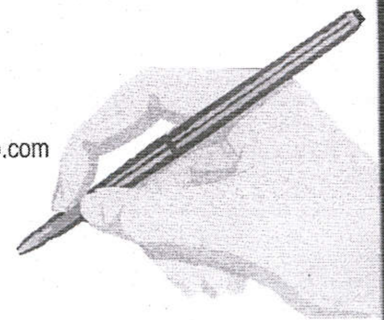

Chief Editor : Prin. Dr. Shobha Ingawale
Email : principal_ssmmpune@yahoo.com

Executive Editor : Prof. Dr. D. S. Borkar
Email : borkards.72@rediffmail.com

Email : rajarshrijornal@shahucollegepune.org | Website : www.shahucollegepune.org

PRINCIPAL
Kai Bhagubai Pingle Arts &
Commerce Night College
Chakan,Tal.Khed,Dist.Pune - 410 501

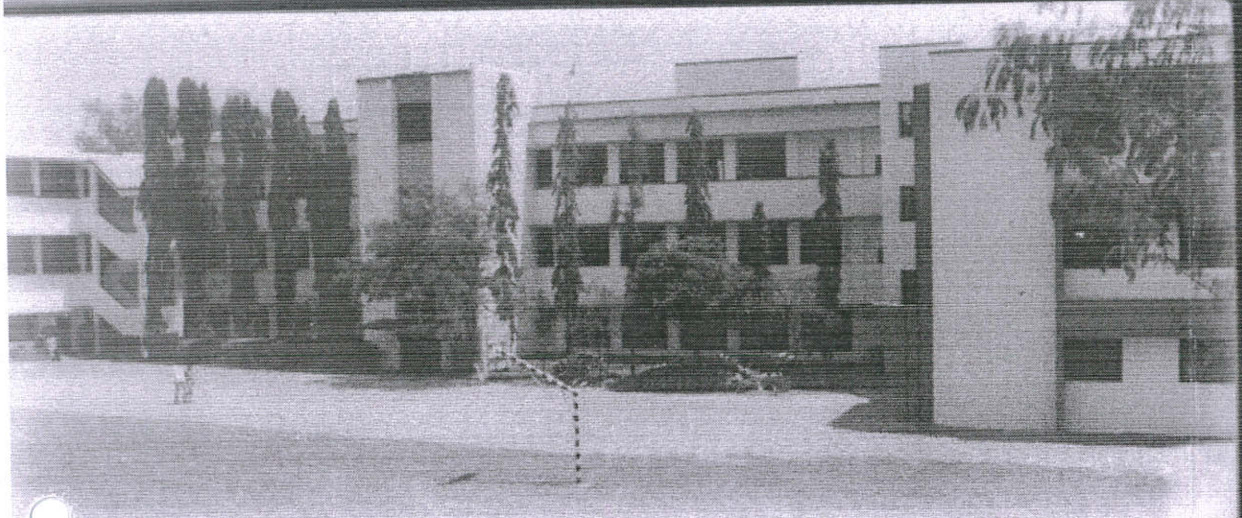

ABOUT AKHIL BHARTIYA MARATHA SHIKSHAN PARISHAD:

Akhil Bhartiya Maratha Shikshan Parishad was established in 1907 with the objectives of providing education to the economically & educationally weaker section of the society in general and rural masses in particular. The Parishad has played significant role in providing much needed inspirations to many educational institution in the state of Maharashtra in spreading education among the rural masses. It has carefully developed a flora over a piece of 67 acres with more than 2 Lac trees. The Parishad was awarded "Vanashree Puraskar" of the state of Maharashtra in the year 1996 & "Harit Pune Puraskar" of the Pune Municipal Corporation in the year 2000. The Institutes run by the Parishad are Shri Shahu Mandir Mahavidyalaya, Karmaveer Bhausaheb Hire Highschool, Yashwantrao Chavan Law College, Shri Namdeo Suryavanshi Industrial Training Institute, Deshbhakta Jedhe More Boys Hosetel, Sharadabai Pawar Girls Hostel, College of Engineering & Research, Pune & Rajashri Shahu Maharaj Vidyarthi Vastigraha, Bandra, Mumbai.

ABOUT SHRI SHAHU MANDIR MAHAVIDYALAYA:

Shri Shahu Mandir Mahavidyalaya is premier institution which truly engaged in imparting education to all without any discrimination. The college was established in 1960. The foundation stone of the main building of the college was laid by the Late Prime Minister of India Pandit Jawaharlal Nehru.

College educate the poorest of the poor with the motto 'Bahujan Hitaya, Bahujan Sukhaya' i.e. for the well being and happiness of the masses. The NAAC has awarded the college 'A' Grade considering its significant contribution in spreading higher education among the most deprived sections of the society and commendable achievement in Sports, Games, NSS & NCC.

Our aim is to serve the needs of the society in general & downtrodden section in particular by imparting knowledge and developing skill and attitude to inculcate in them values of life to emerge as useful citizens and fully developed individuals. Our goal is to nourish, nurture and develop the all round development of the students to enable them to obtain employment or self employment. The college has done path breaking work in making education accessible to the economically and socially backward sections of society. The college is academically rich with having Six Ph.D. holders and Two Chartered Accountant faculty.

The faculty of Commerce & Arts was started with the establishment of college in 1960. The college is providing courses from XI to M.Com. & M.A. including Vocational Courses at Junior Level. We offer specialization in Accountancy, Cost & Works Accounting for M.Com. & Banking and Finance, Cost and Works Accounting, Marketing, Business Entrepreneurship for B.Com. Students; Economics, Marathi & English for M.A. Students & Economics, Political Science, Psychology, English, Marathi & Geography for B.A. students.

The research plays very important role in socio-economic development of a nation & creating knowledge based society. The UGC has focused on research, so it becomes an important aspect of Higher Education in India.

PRINCIPAL
Kai Bhagubai Pingle Arts &
Commerce Night College
Chakan, Tal.Khed, Dist.Pune - 410 501

SHRI SHAHU MANDIR MAHAVIDYALAYA, PUNE 411 009
RAJARSHI RESEARCH JOURNAL

ADVISORY BOARD

1. **Dr. G. M. Pawar**
(Renowned Critic)
2. **Dr. Sanjay Kaptan**
(Head, Department of Commerce, University of Pune)
3. **Dr. M. R. Patil**
(Mapusa, Goa)
4. **Dr. G. R. Purohit**
(Ahmedabad University, Gujrat)
5. **Dr. K. A. Rasure**
(Gulbarga University, Karnataka)
6. **Dr. Rohit Kavale**
(Head, Department of English, Sangamner College)
7. **Prin. S. M. Shah**
(President, Maharashtra Rastrabhasha Sabha)
8. **Dr. Deepak Gaikwad**
(Head, Dept. of History, Savitribai Phule Pune University, Pune)
9. **Dr. Prakash Pawar**
(Head, Department of Political Science, Shivaji University, Kolhapur)
10. **Dr. Deepak Shendkar**
(Director, Physical Education, Modern College, Pune)
11. **Dr. Sachin Deore**
(Asso. Professor, Dept. of Geography, SNDT Women's University, Pune Campus)
12. **Dr. R. V. Latpate**
(Department of Statistics, Savitribai Phule Pune University, Pune)
13. **Dr. Gargi Sandeep More**
(Asst. Professor-Missouri Columbia University, U.S.A.)
14. **Dr. D. D. Pathare**
(Principal, S.N.B.P. College)

COLLEGE ADVISORY BOARD

1. **Prin. Dr. Shobha Ingawale**
(Shri Shahu Mandir Mahavidyalaya, Pune)
2. **Dr. R. M. Kothari**
(Head, Department of Commerce)
3. **Dr. Zeenat Khan**
(Head, Department of English)
4. **Dr. Meena Thakur**
(Head, Department of Hindi)
5. **Prof. Mahendra Kamble**
(Head, Department of History)
6. **Prof. Gauri Kulkarni**
(Head, Department of Psychology)
7. **Prof. M. R. Bhosale**
(Head, Department of Maths & Stats.)
8. **Mr. Sudam Kamble**
(Registrar)

EXECUTIVE EDITOR
Dr. D. S. Borkar

EDITORS
Dr. V. V. Patil
Dr. R. S. Desai

COMMITTEE MEMBERS
Dr. V. P. Pawar
Prof. P. M. Chaskar
Dr. G. K. Madhe
Dr. S. R. Shelke
Prof. J. R. Babar

PRINCIPAL
Kai Bhagubai Pingle Arts &
Commerce Night College
Chakan,Tal.Khed,Dist.Pune - 410 501

अनुक्रमणिका

अ. न.	लेखाचे शिर्षक	लेखकाचे नाव	पान नं.
१.	पर्यावरण आणि भारतीय संस्कृतितील आश्रम व्यवस्थेपैकी 'वानप्रस्थ'	डॉ. शोभा इंगवले	७७-८२
२.	शतकोत्तर 'गावगाडा' चे आजच्या काळातील महत्त्व	डॉ. महालक्ष्मी मोराळे	८३-८७
३.	अश्विनी धोंगडे यांच्या कथेतील स्त्री जीवन	सारिका राजेंद्र थोरात	८८-९०
४.	न्यायमुर्ती रानडे यांचे मवाळ राजकीय धोरण व तत्कालीन परिस्थिती	डॉ. वैशाली पवार	९१-९५

ISSN - 2320-5881 (Print)

PRINCIPAL
Kai Bhagubai Pingle Arts &
Commerce Night College
Chakan, Tal.Khed, Dist.Pune - 410 501

A.B.M.S.Parishad's
Shri Shahu Mandir Mahavidyalaya,Parvati Pune 411009
(Maharashtra, India).
(NAAC Re-accrediated 'A' Grade) (CGPA - 3.10)

An International Refereed Registered Research Journal

Impact Factor : (2018) - 4.67 : SJIF	ISSN - 2320 - 5881 (Print)	Volume - IX September, 2018

Rajarshi

Chief Editor : Prin. Dr. Shobha Ingawale
Email : principal_ssmmpune@yahoo.com

Executive Editor : Prof. Dr. D. S. Borkar
Email : borkards.72@rediffmail.com

Email : rajarshrijornal@shahucollegepune.org | **Website :** www.shahucollegepune.org

PRINCIPAL
Kai Bhagubai Pingle Arts &
Commerce Night College
Chakan,Tal.Khed,Dist.Pune - 410 501

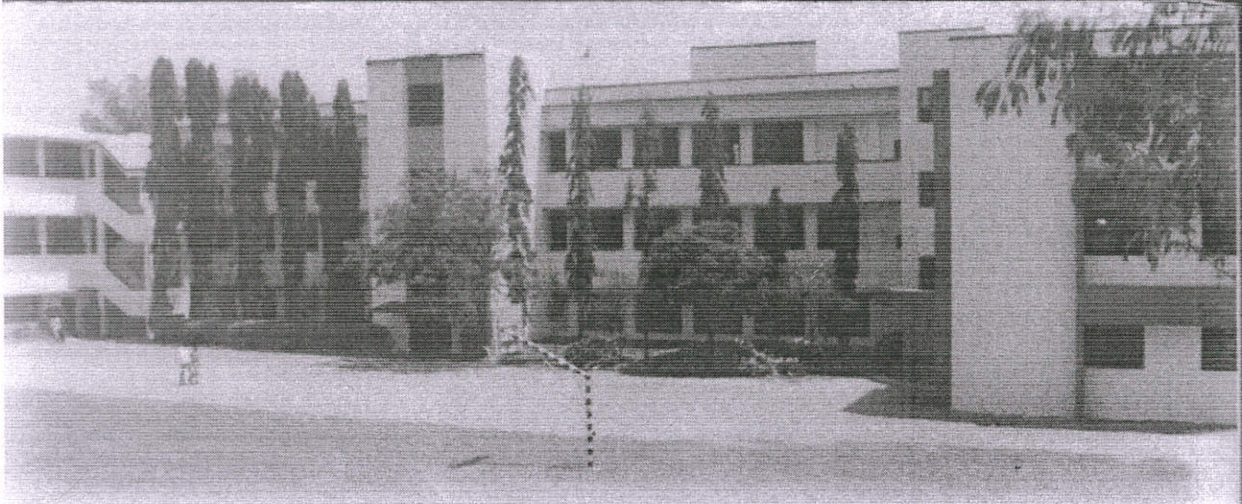

ABOUT AKHIL BHARTIYA MARATHA SHIKSHAN PARISHAD:

Akhil Bhartiya Maratha Shikshan Parishad was established in 1907 with the objectives of providing education to the economically & educationally weaker section of the society in general and rural masses in particular. The Parishad has played significant role in providing much needed inspirations to many educational institution in the state of Maharashtra in spreading education among the rural masses. It has carefully developed a flora over a piece of 67 acres with more than 2 Lac trees. The Parishad was awarded "Vanashree Puraskar" of the state of Maharashtra in the year 1996 & "Harit Pune Puraskar" of the Pune Municipal Corporation in the year 2000. The Institutes run by the Parishad are Shri Shahu Mandir Mahavidyalaya, Karmaveer Bhausaheb Hire Highschool, Yashwantrao Chavan Law College, Shri Namdeo Suryavanshi Industrial Training Institute, Deshbhakta Jedhe More Boys Hosetel, Sharadabai Pawar Girls Hostel, College of Engineering & Research, Pune & Rajashri Shahu Maharaj Vidyarthi Vastigraha, Bandra, Mumbai.

ABOUT SHRI SHAHU MANDIR MAHAVIDYALAYA:

Shri Shahu Mandir Mahavidyalaya is premier institution which truly engaged in imparting education to all without any discrimination. The college was established in 1960. The foundation stone of the main building of the college was laid by the Late Prime Minister of India Pandit Jawaharlal Nehru.

College educate the poorest of the poor with the motto 'Bahujan Hitaya, Bahujan Sukhaya' i.e. for the well being and happiness of the masses. The NAAC has awarded the college 'A' Grade considering its significant contribution in spreading higher education among the most deprived sections of the society and commendable achievement in Sports, Games, NSS & NCC.

Our aim is to serve the needs of the society in general & downtrodden section in particular by imparting knowledge and developing skill and attitude to inculcate in them values of life to emerge as useful citizens and fully developed individuals. Our goal is to nourish, nurture and develop the all round development of the students to enable them to obtain employment or self employment. The college has done path breaking work in making education accessible to the economically and socially backward sections of society. The college is academically rich with having Six Ph.D. holders and Two Chartered Accountant faculty.

The faculty of Commerce & Arts was started with the establishment of college in 1960. The college is providing courses from XI to M.Com. & M.A. including Vocational Courses at Junior Level. We offer specialization in Accountancy, Cost & Works Accounting for M.Com. & Banking and Finance, Cost and Works Accounting, Marketing, Business Entrepreneurship for B.Com. Students; Economics, Marathi & English for M.A. Students & Economics, Political Science, Psychology, English, Marathi & Geography for B.A. students.

The research plays very important role in socio-economic development of a nation & creating knowledge based society. The UGC has focused on research, so it becomes an important aspect of Higher Education in India.

PRINCIPAL
Kai Bhagubai Pingle Arts &
Commerce Night College
Chakan, Tal.Khed, Dist.Pune - 410 501

SHRI SHAHU MANDIR MAHAVIDYALAYA, PUNE 411 009
RAJARSHI RESEARCH JOURNAL

ADVISORY BOARD

1. **Dr. G. M. Pawar**
(Renowned Critic)
2. **Dr. Sanjay Kaptan**
(Head, Department of Commerce, University of Pune)
3. **Dr. M. R. Patil**
(Mapusa, Goa)
4. **Dr. G. R. Purohit**
(Ahmedabad University, Gujrat)
5. **Dr. K. A. Rasure**
(Gulbarga University, Karnataka)
6. **Dr. Rohit Kavale**
(Head, Department of English, Sangamner College)
7. **Prin. S. M. Shah**
(President, Maharashtra Rastrabhasha Sabha)
8. **Dr. Deepak Gaikwad**
(Head, Dept. of History, Savitribai Phule Pune University, Pune)
9. **Dr. Prakash Pawar**
(Head, Department of Political Science, Shivaji University, Kolhapur)
10. **Dr. Deepak Shendkar**
(Director, Physical Education, Modern College, Pune)
11. **Dr. Sachin Deore**
(Asso. Professor, Dept. of Geography, SNDT Women's University, Pune Campus)
12. **Dr. R. V. Latpate**
(Department of Statistics, Savitribai Phule Pune University, Pune)
13. **Dr. Gargi Sandeep More**
(Asst. Professor-Missouri Columbia University, U.S.A.)
14. **Dr. D. D. Pathare**
(Principal, S.N.B.P. College)

COLLEGE ADVISORY BOARD

1. **Prin. Dr. Shobha Ingawale**
(Shri Shahu Mandir Mahavidyalaya, Pune)
2. **Dr. R. M. Kothari**
(Head, Department of Commerce)
3. **Dr. Zeenat Khan**
(Head, Department of English)
4. **Dr. Meena Thakur**
(Head, Department of Hindi)
5. **Prof. Mahendra Kamble**
(Head, Department of History)
6. **Prof. Gauri Kulkarni**
(Head, Department of Psychology)
7. **Prof. M. R. Bhosale**
(Head, Department of Maths & Stats.)
8. **Mr. Sudam Kamble**
(Registrar)

EXECUTIVE EDITOR
Dr. D. S. Borkar

EDITORS
Dr. V. V. Patil
Dr. R. S. Desai

COMMITTEE MEMBERS
Dr. V. P. Pawar
Prof. P. M. Chaskar
Dr. G. K. Madhe
Dr. S. R. Shelke
Prof. J. R. Babar

PRINCIPAL
Kai Bhagubai Pingle Arts &
Commerce Night College
Chakan, Tal.Khed, Dist.Pune - 410 501

अनुक्रमणिका

अ. नं.	लेखाचे शिर्षक	लेखकाचे नाव	पान नं.
१.	शैक्षणिक प्रक्रियेत मूल्य शिक्षणाची आवश्यकता	डॉ. शोभा इंगवले	१३३-१३७
२.	स्त्री सक्षमीकरणाचे पुरस्कर्ते माननीय शरद पवार	डॉ. पौर्णिमा शिरिष कोल्हे डॉ. पांडुरंग भोसले	१३८-१४०
३.	पंडिता रमाबाई यांचे स्त्रीमुक्तीविषयक कार्य	डॉ. महालक्ष्मी मोराळे	१४१-१४३
४.	हिंदी सिनेमा में हिंदी गीतों का योगदान	डॉ. मीना ठाकूर	१४४-१४७
५.	गोंधळ, भजन व कीर्तन : स्वरूप विवेचन	डॉ. शिवलिंग मेनकुदळे	१४८-१५३
६.	वासुदेवाची गीते व कलाविष्कार	डॉ. सुभाष आहेर	१५४-१६७
७.	लोकसाहित्यातील लोकजीवन व लोकसमजुती	डॉ. बाबासाहेब शेंडगे	१६८-१७२
८.	'विनोबा भावे एक आदर्श राष्ट्रसंत'	डॉ. कालिदास दिनकर फड	१७३-१७६

ISSN - 2320-5881

PRINCIPAL
Kai Bhagubai Pingle Arts &
Commerce Night College
Chakan,Tal.Khed,Dist.Pune - 410 501

www.research-Chronicler.com

e-ISSN - 2347-503X
p-ISSN - 2347-5021

Research Chronicler

International Multidisciplinary Research Journal

Vol. VI Spl. Issue IV November 2018

: Executive Editor :
Dr. Manjushri Bobade

: Editor-In-Chief :
Dr. Sanjay Nagarkar

PRINCIPAL
Kai Bhagubai Pingle Arts &
Commerce Night College
Chakan,Tal.Khed,Dist.Pune - 410 501

www.research-Chronicler.com

e-ISSN - 2347-503X
p-ISSN - 2347-5021

: Executive Editor :
Dr. Manjushri Bobade

: Editor-In-Chief :
Dr. Sanjay Nagarkar

Dhanashree Publications
Flat No. 01, Nirman Sagar Coop. Housing Society, Thana Naka
Panvel. PIN - 410206. Cell: 07588058508

PRINCIPAL
Kai Bhagubai Pingle Arts &
Commerce Night College
Chakan, Tal. Khed, Dist. Pune - 410 501

Research Chronicler

University Grants Commission, New Delhi Recognized Journal No. 41311

Link:https://www.ugc.ac.in/journallist/subjectwisejurnallist.aspx?tid=UmVzZWFyY2ggQ2hyb25pY2xlc g==&&did=Q3VycmVudCBUaXRsZXM=

ISSN 2347 – 5021 (Print); 2347 – 503X (Online)

A Peer-Reviewed Refereed and Indexed

Multidisciplinary International Research Journal

Volume VI Spl. Issue IV: November – 2018

Executive Editor

Prin. Dr. Manjushri Bobade

Editor-In-Chief

Dr. Sanjay Nagarkar
Head, Department of English,
Acharya and Marathe College, Mumbai (M.S.) India

Editorial Board

Dr. A.P. Pandey, Mumbai, India
Dr. Patricia Castelli, Southfield, USA
Christina Alegria, Long Beach, USA
Prin. H.V. Jadhav, Navi Mumbai, India
Dr. Adrianne Santina, McMinnville, USA
Prof. C.V. Borle, Mumbai, India
Dr. Nirbhay Mishra, Mathura, India

Advisory Board

Dr. S.T. Gadade
Principal, C.K. Thakur College,
New Panvel, India

Dr. R.M. Badode
Professor & Head,
Department of English,
University of Mumbai, India

Dr. G.T. Sangale
Principal, Veer Wajekar College,
Phunde, India

PRINCIPAL
Kai Bhagubai Pingle Arts &
Commerce Night College
Chakan, Tal.Khed, Dist.Pune - 410 501

University Grants Commission, New Delhi Recognized Journal No. 41311
ISSN: Print: 2347-5021 www.research-chronicler.com ISSN: Online: 2347-503X

Research Chronicler

A Peer-Reviewed Refereed and Indexed International Multidisciplinary Research Journal
Approved by University Grants Commission, New Delhi's

Volume VI Spl. Issue IV: November – 2018

CONTENTS

अ.क्र.	संदेश		पान क्र.
1	डॉ. अनिल पाटील	शुभसंदेश	1
2	प्रि. डॉ. भाऊसाहेब कराळे	शुभेच्छा	2
3	डॉ. मंजुश्री बोबडे	प्राचार्यांचे मनोगत	3
4	डॉ. संजय नगरकर	संपादकीय	4

शोध निबंध

अ.क्र.	लेखक	शोध निबंधाचे नाव	पान क्र.
1	प्राचार्य डॉ. के. एच. शिंदे	पद्मभूषण डॉ. कर्मवीर भाऊराव पाटील यांचे शैक्षणिक व सामाजिक कार्य	6
2	प्राचार्य डॉ. सौ. शोभा इंगवले	पद्मभूषण डॉ. कर्मवीर भाऊराव पाटील यांचे शिक्षण क्षेत्रातील प्रयोग	9
3	प्राचार्य डॉ. मंजुश्री बोबडे	सत्यशोधक कर्मवीर: कर्मवीर अण्णा	16
4	डॉ. जयश्री मगदूम व प्रा. मृदुला कर्णी	रयत माऊली व कर्मवीर भाऊराव पाटील: सहजीवन व सहगाथा	18
5	प्रा. नितेश भा. वाकचौरे	पारंपरिक शिक्षण व व्यावसायिक शिक्षण- एक तुलनात्मक विचार	21
6	प्रा. डॉ. दत्तात्रय प्र. डुंबरे	भारतीय उच्च शिक्षणातील समस्या	28
7	प्रा. सुशील धसकटे	भाऊरावांनी 'रयत तालीम'	32

PRINCIPAL
K. Bhagubai Pingle Arts &
Commerce Night College
...ai, Tal.Khed,Dist.Pune - 410 501

SPECIAL ISSUE

International Multilingual Research Journal ISSN 2394-5303

Printing Area™

National Conference On Recent Research Trends In Literature, Languages & Social Sciences

31st January 2018

Chief Editor- Dr.Ramesh Warkhede
Editor- Shri. Shivram Chavan
Editor-Dr.Shobha Karekar
Editor-Dr.Mahalaxmi Morale

Ograniséd by

Gramany Institute for Educational Excellence
(Registration No.F-28246 Dated 18-05-2011)
Ritika Complex, 2nd Floor, Above Sansakr School, Dhayri Phata Pune-411041
Phone : 020-24393911 ●Email: gramanye.institute@gmail.com
●Web : www.gramanye.com

PRINCIPAL
K.. Bhagubai Pingle Arts &
Commerce Night College
..akan, Tal.Khed, Dist.Pune - 410 501

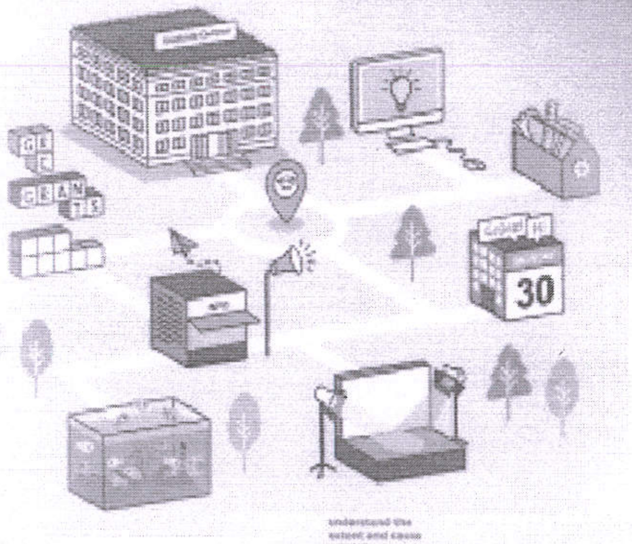

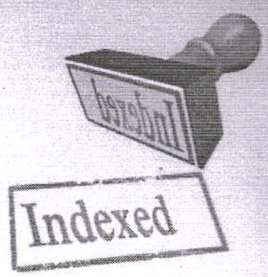

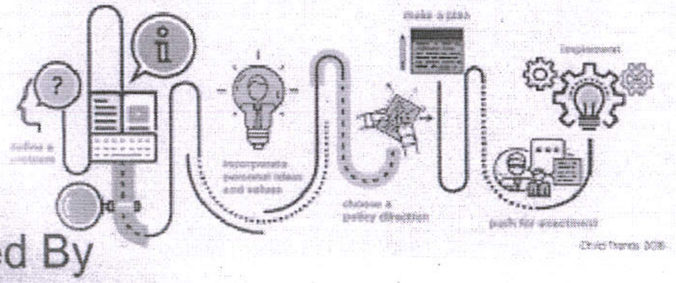

Published By

Harshwardhan Publication Pvt.Ltd.
At.Post.Limbaganesh, Tq.Dist.Beed-431 126
(Maharashtra) Mob.09850203295
E-mail: vidyawarta@gmail.com
www.vidyawarta.com

ISSN 2394-5303

PRINCIPAL
Kai Bhagubai Pingle Arts &
Commerce Night College
Chakan,Tal.Khed,Dist.Pune - 410 501

आंतरराष्ट्रीय बहुभाषिक शोध पत्रिका

प्रिंटिंग एरिया

Printing Area International Interdisciplinary Research Journal in Marathi, Hindi & English Languages

January 2018 Special Issue

Gramanye Institute for Educational Excellence

Dhayri Phata, Pune

Recent Research Trends in Literature, Languages and Social Sciences

Chief Editor:

Dr. Ramesh Warkhede

Asst. Editor :

Shri.Shivram Chavan

Dr. Shobha Karekar

Dr. Mahalakshmi Morale

Reg.No.U74120 MH2013 PTC 251205

Harshwardhan Publication Pvt.Ltd.

At.Post.Limbaganesh,Tq.Dist.Beed

Pin-431126 (Maharashtra) Cell:07588057695,09850203295

harshwardhanpubli@gmail.com, vidyawarta@gmail.com

All Types Educational & Reference Book Publisher & Distributors / www.vidyawarta.com

PRINCIPAL

Kai Bhagubai Pingle Arts & Commerce Night College

Chakan,Tal.Khed,Dist.Pune - 410 501

|| Index ||

आमोख
डॉ. रमेश वरखेडे || 09

01) Problem Statement:-"To study the personality traits of peer ....
Aarti Ramkishor Singh || 12

02) A GEOGRAPHICAL STUDY OF TOURIST PLACES IN KHED TEHSIL OF ......
Dr. Archana A. Gaikwad, Subhashnagar, Pune. || 13

03) Spiritual Psychology in Poornawad
Ms. Archana Joshi, Mumbai || 15

04) Focus on higher education, greater skills must for raising employability
Dr. Ashok C. Sonkamble, Shankarnagar. || 17

05) RECENT TRENDS IN ECONOMICS ....
Dr. T.D. FERNANDES || 20

06) Social Science Research – Some Serious Issues
Dr. U.M. Rajderkar || 23

07) To study learning disabilities of school going children's
Gitangali Raosaheb Daund, Ahmednagar || 24

08) LIBERALISM IN INTERNATIONAL RELATIONS
HNUTHONG SAKARAJ Thailand || 27

09) USE OF GOOGLE ALERTS TO UPDATE FOR RESEARCHERS
Mr. Mangesh S. Talmale, Pune || 30

10) A STUDY ON LOCAL ADMINISTRATION OF AFGHANISTAN
Mawluddin Radfar, Afghanistan || 33

11) A COMPARATIVE STUDY OF LEGAL FRAMEWORK OF CHILD ....
Mihir Umesh Inamdar || 36

12) "TO STUDY OF OCCUPATIONAL STREES AND MENTAL HELTH OF ......
SHEKH ALMAS RUSTAM, Pune || 38

https://sites.google.com/site/vidyawartajournal/ | http://www.vidyawarta.blogspot.com

PRINCIPAL
Kai Bhagubai Pingle Arts &
Commerce Night College
Chakan,Tal.Khed,Dist.Pune - 410 501

40) बालसाहित्य: एक वाङ्मयप्रकार
प्राचार्य डॉ. शोभा इंगवले, पुणे || 110

41) स्त्री उन्नतीमधील नियतकालिकांची भूमिका
योगेश किसन लिमन, पुणे || 114

42) पूर्णवाद उपासनेव्दारे उपासकाच्या व्यक्तिमत्त्व परिवर्तनाचा अभ्यास
सौ. उर्मिला प्रल्हाद अघोर, चिंचवड,पुणे || 117

43) मानवी जीवनास अपेक्षित अशी सार्थकता प्रदान करणारा पूर्णवादी ....
सौ.सुनिता सुभाष पिंपळगावकर, औरंगाबाद || 118

44) संत ग्रंथातील भारतीय समाजदर्शन
शरयू तुकारामपंत देशपांडे, औरंगाबाद || 120

45) स्त्रीवाद
कु. मेहेत्रे मनीषा प्रभाकर, राहुरी || 123

46) पारंपरिक अध्ययन पध्दती आणि नवे प्रवाह: एक तुलनात्मक अभ्यास
डॉ. संगिता देशमुख, पुणे || 126

47) सामाजिक संशोधनातील नवा प्रवाह :भारतातील भाकरीचे प्रश्न आणि.....
डॉ. दत्तात्रय चंद्रकांत बाबळे, डॉ. नंदकिशोर नानासाहेब उगले, || 128

48) वैदिक परंपरेतील विवाह संस्कार व पुर्णवादातील महत्व
सौ. सुषमा सुरेशराव कुलकर्णी, बीड || 133

49) मानवी विकासाचे उद्दिष्ट
रश्मी रविंद्र नागापूरकर, औरंगाबाद || 136

50) संस्कृती रक्षणातून पुरोगावचा विकास- एक संक्षिप्त अभ्यास
श्रीमंती सुनिता दिगबंरराव मोंढे || 141

51) मन: स्वास्थ्य एक समग्र अभ्यास
आरती चौधरी || 145

52) आजची पत्रकारिता
राजेंद्र बी इब्रामपुरे, पुणे || 147

PRINCIPAL
Kai Bhagubai Pingle Arts &
Commerce Night College
Chakan,Tal.Khed,Dist.Pune - 410 501

CONTENTS ENGLISH PART - II

S. No.	Title & Author	Page No.
1	Banking Reforms and their Impact on Indian Banking Sector **Miss. Shridevi Naganath Chandane**	1-7
2	Gender Identity and Queer Space in R. Raja Rao's 'The Boyfriend' **Mr. Tamboli Javed G.**	8-11
3	Antimicrobial Activities of Curry Leaves (Murraya Koenigii) and Amla (Emblica Officinalis) Fruit Extract Against Selected Pathogenic Bacteria and Candida Albicans **Chavan Shital** **Karad Dilip** **Deshmukh Nitin**	12-19
4	Isolation and Screening of Oil Degrading Microorganisms Obtained from Ground Nut Oil Effluent (GOME) from Solapur Region, Maharashtra **Ms. Nikita. V. Potabatti** **Mr. Mahesh G. Tala** **Ms. Sayali S. Sonar** **Mr. Parashram. N. Dombale**	20-25
5	Reforms in Higher Education : Challenges **Mrs. Paranjape S. M.**	26-28
6	Pinjar: A Sensitivity towards Gender Biased Violence in Indian Partition **Manasi G. Swami**	29-31
7	Preparation of Natural Colorant from Bacterial Pigment of Abutilon Indicum Leaves and Study their Application **Chetan H. Godale** **Yogesh L. Bhandari**	32-38
8	Identification of Agriculter Crucial Problem A Case Studies of Madha Tahsil Solapur District Maharashtra **Prin. Dr. R.R. Patil** **Dr. Nagare V. B.** **Mr. Ranjeet Patil**	39-44
9	Identification of Agriculter Crucial Problem A Case Studies of Madha Tahsil Solapur District Maharashtra **Prof. Pandurang B. Akhade**	45-49
10	Feminine Sensibility in Kamala Das' Poetry **Prof. Patil R. V.**	50-54

PRINCIPAL
Kai Bhagubai Pingle Arts &
Commerce Night College
Chakan, Tal.Khed.Dist.Pune - 410 501

VOLUME - VIII, ISSUE - I - JANUARY - MARCH - 2019
AJANTA - ISSN 2277 - 5730 - IMPACT FACTOR - 5.5 (www.sjifactor.com)

2. Gender Identity and Queer Space in R. Raja Rao's 'The Boyfriend'

Mr. Tamboli Javed G.
Assistant Professor, KBP College, Vashi.

Abstract

The concept of Queer Theory mostly deals with ideas of homosexuality, Transgender/third gender people that have been marginalized within the LGBT community. Queer theory expands the scope of its analysis to all kinds of behaviours, including those which are gender-bending as well as those which involve "queer" non-normative forms of sexuality. The present research paper analyzes the work of Indian English writer R. Raja Rao 's 'The Boyfriend', by focusing on the construction of gender identities and some other aspects of society.

Key Words: Homosexuality, Transgender, Queer, Marginalized, Gender identities

The queer theory emerged in 1991 from gay/lesbian studies to pay attention towards the social structure of categories of normative and abnormal sexual behaviour. Gay/lesbian studies, as the name implies, focused largely on questions of homosexuality, queer theory expands its area of investigation. Queer theory looks at, and studies, and has a political critique of, anything that falls into normative and abnormal categories, particularly sexual activities and identities. The word "queer", as it appears in the dictionary, has a primary meaning of "odd," "peculiar," "out of the ordinary." Queer theory concerns itself with any and all forms of sexuality that are "queer" in this sense--and then, by extension, with the normative behaviours and identities which define what is "queer" (by being their binary opposites). Queer theory insists that all sexual behaviours, all concepts linking sexual behaviours to sexual identities, and all categories of normative and deviant sexualities, are social constructs sets of signifiers which create certain types of social meaning. Queer theory follows feminist theory and gay/lesbian studies in rejecting the idea that sexuality is an essentialist category, something determined by biology or judged by eternal standards of morality and truth.

The role of gender identities is very important in queer theory according to Judith Butler, 'Identity can become a site of contest and revision. She elaborates that all identities are a kind of imitation for which there is no original. The gay population in India is confined to an invisible underground subculture because our government has declared it as criminal activity so urban gay male subcultures provide an alternative model of community. Past few decades subculture of

PRINCIPAL
Kai Bhagubai Pingle Arts &
Commerce Night College
Chakan, Tal.Khed,Dist.Pune - 410 501